

Küreselleşme, Apolitikleştirme ve “Modern” Ekonomi Yönetimi*

Peter Burnham

Çeviri: Başak Alpan

Sık sık vurgulandığı gibi burjuva sosyal bilimi “modanın kendini adanmış bir takipçisidir” (Horkheimer, [1937] 1976). Bu anlamda 1980’lerin ilk yıllarında, Foucault, Derrida ve Lyotard’ın çalışmaları seslerini duyurmaya başladığında, “yeni paradigma”nın “farklılık”, “yenilik” ve “tikellik” gibi terimlerinin ve öznelcilik ile yetkilendirmenin mikro politişinin kutsamaya başlanmış olması da bir sürpriz olmamalı bizim için.¹ Post-yapısalcı “okuma” her ne olursa olsun, relativist mesaj çok açıktı: Modernizmin üst anlatıları (Marksizm başta olmak üzere) reddedilmeliydi. 1990’larda sosyal bilimlerin “küreselleşme”yi keşfi, bize bir büyük anlatıyı yeniden tanıttı: serbest piyasanın var olan bütün Çin Setleri’ni yerle bir eden arz-ı endamı. Fakat kısa bir zamanda açığa kavuştuğu gibi paradigma kurucuları’nın ellerinde küreselleşme fenomeni, post-modernist ideolojiyle birebir örtüşmekteydi: aslında küreselleşme, Foucault’cu “söylem kuramı”nı mükemmel bir şekilde bütünlüyordu. Sadece “tek bir mantık olarak küreselleşme” savı çökmekle kalmıyor, aynı zamanda “küreselleşmenin birden çok mantığı olan bir süreç” olduğu iddia ediliyordu –ki bu önerme ademi merkezîyetçilik ve yerelciliğin mantığı ile de örtüşüyordu. Her şeyin ötesinde “küreselleşme” modernizmin bütünlleştirici gücünün de sonunu simgeliyordu: ulus-devlet.

Tabii ki tartışma götürmez bir küreselleşme tanımı yok. Higott, (1997: 6) eklektik uluslararası ekonomi politik ortodoksisinin örneğini vererek, küreselleşmenin: (a) teritoryal ve yönetsel sınırlar tarafından engellenmeyen ekonomik, siyasi ve sosyal alanların sınır-ötesi pratiklerini arttıran sonuç

* Makale’nin yer aldığı eser: Bonefeld, W ve K. Psychopedis (der.) (2000) *The Politics of Change: Globalization, Ideology and Critique*, Palgrave.

1 İyi bir özet için bkz. Bromley (1991: 129-50).

2 Eklesiastes, M.Ö. 2. yüzyıla kadar uzanan ve Antik Yunan Felsefesi'nin yapıtaşlarından olan kutsal bir kitap ve onun öğretisidir. Geleneksel teolojiye karşı çıkan, insan varlığının amacını sorgulayan ve önceden belirlenmiş ve tekdüze bir varoluş öngören öğretisi, metinde öğretinin öngördüğü eskatoloji ve değiş-tirilemezlik çerçevesinde kullanılıyor. (ç.n.)

ve süreçlerin ortaya çıkışı (b) post-modern dünyanın nasıl daha “yönetilebilir” kılınacağına dair tek görüş ortaya koyan bir politik bilgi söylemi olduğunu söylüyor. Bu görüşte üstü kapalı olarak anlatılan, ekonomik karşılıklı bağımlılığın ve özelde finansal piyasaların gücünün küresel yönetim yapıları ile sonuçlanan modern kapitalizmin gidişatını nasıl değiştirmekte olduğudur.

Küreselleşme tezine yöneltlen en temel tepkiler, iki şekilde gelişti: Ya “Hiçbir şey değişmedi” (“yerkürede yeni olan hiçbir şey yok”) diyen Eklesiastik çağrıya uyarak² ya da “Her şey yeni” (ve muhtemelen “tarih boş laftan ibaret”) tezini savunarak. Kuşkuçular ve realistler küresellik iddialarını defederek ve devletin iktidarını yeniden teslim ederek aynı safta yer alırlarken (Hirst ve Thompson, 1996; Waltz, 1979) liberaller ve post-modernler temel siyasi otorite olarak devletin geri çekildiğine ve hatta yok olduğuna işaret ediyorlar (Ohmae, 1995) Realist-liberal karşılaşmasının yarattığı oldukça steril olan bir tartışma yerine, makalenin bu bölümü küresel bir bağlamda devlet, sınıf ve sermaye ilişkileri ile ilgili olarak Marksist düşünceye bir dönüşün, var olan endüstriyel, siyasi ve ekonomik değişimleri açıklamak için çok daha yapıcı olacağını savunuyor.

Benim argümanım üç noktada toplanabilir: İlk olarak, küreselleşmeyle ilgilenen çoğu kuram, devlet ve piyasayı, sosyal gerçeğin birbirinden ayrıştırılmış ve izole edilmiş, birbirine dışsal ve oluşsal bir biçimde var olan iki yönü olarak gördükleri için, devlet-piyasa ilişkisini tatmin edici bir şekilde kavramsallaştırmıyorlar. Bunun sonucu olarak da, popülist (ve yanlış yönlendirici) bir “devlet iktidarını piyasaya kaptırdı” iddiası çıkıyor ortaya. Oysa bunun tam tersine, Marksist yöntem söz konusu ilişkiyi içsel olarak görür ve bizi, hali hazırdaki değişimleri organik bir bütünün yeniden oluşturulması olarak yorumlamaya sevk eder. İkincisi, uluslararası yeniden yapılanma sürecinin ulus devlet tarafından emeği daha sıkı disipline etmek ve emek-sermaye ilişkisini yeniden organize etmek (re-organize) amacıyla, üstlenildiğini tartışacağım. Bu noktada belirtmeliyiz ki küresel kapitalizm hala antagonistik bir devlet sistemi olarak kuruluyor ve küresel ekonomi politikası karakterize eden değişimler, kökleri emek-sermaye çelişkisinde yatan sorunları çözmek amacıyla devletler tarafından ortaya konuluyorlar. Son olarak, var olan yönetim stratejilerinin ekonomi politikaları söz konusu olduğunda, keyfiyetten kurala doğru bir kayışı, meşru siyasi, ekonomik ve endüstriyel eylemleri birbirinden ayıran sınırların yeniden çizilmesini ve çeşitli alanlarda karar verme mekanizmalarının parçalanmasını ve yetki

devrini içeren *apolitikleştirme* (*depoliticization-siyasetten arındırma*) kavramı tarafından karakterize edildiğini savunacağım. Para ve emeğin düzenlenmesi gibi devletin temel eylemleri anlamında, 1980'in ortalarından beri apolitikleştirilmiş yönetim formları yönünde ciddi bir tercih görülüyor. *Apolitikleştirme* olarak anlamını bulan "küreselleşme dili", karar vermenin politik yönünü ortadan kaldırarak ve böylece politika uygulamalarının etkinliğini artırarak, devlet yöneticilerinin küresel sistemdeki değişimlerden faydalanabilmelerini sağladı. Kısaca, post-modernist ideolojinin, küreselleşme ve apolitikleştirmenin beraberinde getirdiği stratejiler ne bizim için yeniler, ne de kurulu iktidar odaklarının sonunu simgeliyorlar. Tam tersine, bu süreçlerin en iyi şekilde, tarihsel analiz kullanılarak ve en sofistike ve "kredisi bitmiş" üst anlatı olan klasik ekonomi politığın mirasçılarının yaptıklarını sürdürerek anlaşılabilirliğini öne süreceğim.

Yazının ilk kısmı küresel ekonomi politik çerçevesinde ulusal devletin değişen kimliğini anlamak için kullanılan üç popüler yaklaşımı tartışıyor. "post-Fordist devlet" "Yeni Dünya Düzeni/devletin ortadan kaybolması" ve "devletin uluslararasılaşması" gibi terimlerle anlamını bulan tartışmalar gözden geçirilecek ve bulgular üç ana kısımda toplanacak. Birincisi, bu tartışmalar küreselleşmenin nasıl piyasanın, devletin egemenlik ve ulusal özerkliğini kaybetmesine yol açan iktidarını olanaklı kıldığını vurgulayarak, devlet ve piyasayı iki karşıt sosyal örgüt olarak konumlandırıyorlar. Aslında, bu görüşün zayıflığı, devletin ve piyasanın, sınıf analizine olanak vermeyen bir biçimde şeyleştirilmesinde yatıyor. Dahası, bu görüş, devlet ve piyasayı daha geniş ve temel sosyal ilişkiler bütününe birer parçası olarak kavramsallaştırmamızı da engelliyor. İkincisi, incelenmiş bu yaklaşımlar 1973 öncesi ulusal devletin sermaye üzerindeki kontrolünü olduğundan fazla gösteriyorlar. Bu yolla, Keynezyen Refah Devleti gibi tarihsel olarak doğru olmayan kavramları kullanarak 1970lerdeki küresel ekonomi politığın fikirlerine de destek çıkıyor bu görüşler. Son olarak da bu yaklaşımlar, emek-sermaye ilişkisini, yeniden yapılanma sürecinin kendisine dışsal olarak görüyorlar- eğer bu gerçekten burada söylenmeyi hak ediyorsa. Bölümün ikinci kısmı Marksist yöntemi bir alternatif olarak kullanabileceğimizi savunuyor. Son kısım ise bu yaklaşımın çeşitli yönlerinin, "küreselleşme dönemi"nde ve apolitikleştirme kavramı bağlamında İngiltere'deki devlet-sermaye ilişkilerini karakterize etmek için kullanılabileceğini gösteriyor.³

3 Daha fazla detay için bkz. Bromley ve Burnham (1996, 1998); ve Burnham (1997).

Küreselleşme Döneminde Devlete Ne Oluyor? **Post-Fordist Kuram**

“Post-Fordizm” kavramı düzenleme kuramcıları, devlet kuramcıları, siyaset sosyologları ve endüstriyel ilişkiler alanındaki birçoklarını oldukça heyecanlandırdı. (bkz. Bonefeld ve Holloway’e yapılan katkılar). Jessop (1994), üretimin uluslararasılaşmasını beraberinde getiren post-Fordist birikim rejiminin artık post-Fordist bir devlete gereksinim duyduğunu iddia ederek, bu alandaki kuramların en sofistike ve açık olanını ortaya koyar. Post-Fordist devlet “aşırı-liberal” bir devlet biçimidir ve gitgide artan bir oranda alttan, üstten ve yatay olarak “içi boşaltılır” (hollow out). Ulus devletin kapasitesinin bir kısmı birleşik-bölgesel ve uluslararası kurumlara ya da ulusal devletin sınırları içindeki bazı yerel düzeylere devredilirken, bir kısmı da merkezi devleti devre dışı bırakan ve bazı ülkelerde mevkileri ve bölgeleri birbirine bağlayan yerel ve bölgesel bir takım ağlar yaratır. Bu şekliyle Jessop’un kuramı- ki Jessop kendi analizine “düşünce deneyi” adını verir- çok belirlenimci, tek nedenci ve yapısal işlevselciliğin eksiklerinden zarar görüyormuş gibi gözükmemekte. Devlet biçimi birikim rejiminin “gereksinim”lerinden türetilmektedir ve bu gereksinimlerin giderildiği biçimin tanımlaması da, sosyal değişime ve yeni kurumsal düzenlemelere bir açıklama teşkil etmektedir. Bu yaklaşımda, sınıf ilişkileri (ve uygulamadaki çelişkisi) yeniden yapılanma sürecine dışsal olarak görülür, ayrıca emek ve devletin kendisi güçsüz ve post-Fordist ekonominin istemlerine pasifçe cevap verir bir konumda tanımlanır- ki bu ideal tipin kendisi bir çok endüstriyel sosyolog tarafından reddediliyor. Dahası, post-Fordizm kuramı, emek-sermaye-devlet ilişkisinde sınırlar/keskin kırılmalar ve Keynezyen refah devleti gibi biçimsiz yapılara dayandırılmış bir tarihsel gelişim karikatürüne dayanır (daha geniş bir eleştiri için bkz. Glyn, 1995; Matthews, 1968 ve Tomlinson, 1981). Bu modelde, devlet politikasındaki devamlılıklar gözden kaçırılıyor ve varolan düzenlemelerin “yeni”liği sadece ve sadece, kendisi daha düzgün eleştirel bir analizin nesnesi olması gereken “savaş sonrası düzen”in bazı öğelerini aşırı vurgu yaparak kuruluyor.

Yeni Küresel Düzene Doğru/Devletin Yok Olması

Bu popüler yaklaşım, devletin sonunu çok yakın gören liberal-dönüşümcü yazınla birlikte post-Fordist devlet tartışmasının veçheleri üzerine inşa edilmiştir. Ohmae (1990, 1995) ve Strange

(1996) tarafından yakın zamanda ortaya atılan tartışmalar bu yöndedir. Bu tartışma, tedbirli bir biçimde de olsa, solun var olan stratejileri ve pratiklerinin demode olduğunu söyleyen Held (1995) tarafından geliştirildi. Var olan stratejiler, kapitalizmin daha önceki ulusal safhası için uygun olabilir, fakat küreselleşme bu stratejileri işlevsiz kılmıştır. Yeni küresel düzen ulusal devletin demokratik kontrolünden çıkmıştır ve bu nedenle demokrasi, ulus-ötesi bir sivil-toplum tarafından yönlendirilen ulus-ötesi bir kavram olmalıdır artık. Bu noktada, yeni sosyal hareketlerin gündeminin savunuluculuğunu yapan post-modernizm politikası ile açık bir paralellik kurmak olası. Politikanın bürokratik, hiyerarşik ve teknokratik ulusal formlarının yerini- ki sendikacılık da bu gruptadır- bireysel özerkliğe ve özyönetime dayalı post-materyalist bir politika almıştır artık. Bromley'in (1991: 131) alaycı bir biçimde ortaya koyduğu gibi, "Mutlu olabiliriz, politika bir anda popüler ve demokratik olduğu kadar tamamen parçalanmış ve tikedir de". Yine bize sunulan, piyasaya dışsal ve güçsüz bir devlet ve keyifsiz bir demokratik devlete karşı piyasayı destekleyen bir küreselleşmedir. Bu aşırı piyasa iktidarı tartışması, sonsuz küresel seçeneklerle dolu devletsiz firmalarla idare edilen devletsiz bir dünyada yaşadığımızı iddia eden *Fortune* dergisi/*Ekonomist*'e ait bir uluslararasılaşma süreci perspektifine dayanır. Aslında, bu, Albert'in (1993), "100 yıl gibi bir süreden beri, demokrasinin ve ulus devletin güçleri dereceli olarak kapitalizmi ehlileştirdi ve şimdi köprüler atıldı. Bölünmüş ve birleşememiş bir ulus-devlet ve onun çelimsiz sınırları artık küresel kapitalist ekonomiye direniş gösteremez.. Kapitalizm öncelikle devleti ehlileştirmeyi amaçlıyor, ve sonuç olarak devletsiz yoluna devam etmeyi.." önermesinin de –belki de tesadüfen– vardığı sonuçtur (Albert, 1993: 256). Yeni sosyal hareketlerin varolan politik iktidar ve temsil yapılarının yerini alma kapasitesi gibi, küreselleşmeyi önceleyen ulus devletin "demokratik" doğası da olduğundan fazla idealize edilmektedir. Kısaca, bu yaklaşımlar, en etkileyici olan "gökkuşağı koalisyonları"nın zayıflığının ve hangi kılıktaysa olsun kapitalist devletin sınıfsal karakterinin altının çizildiği 70 ve 80'lerin devlet tartışmalarıyla ilişkilenebilir (iyi bir özet için bkz. Clarke, 1991).

Devletin Uluslararasılaşması?

Devletin değişen kimliğini anlamaya çalışan tüm girişimler arasında en kışkırtıcı düşünce, "devletin uluslararasılaşması" te-

rimini kullananlarca ortaya atılmıştır (Cox, 1987: 253-65 ve Cox ve Sinclair, 1996). Cox, tanık olduğumuz şeyin, devletin yok olması değil, devletin dönüşümü (içteki ve dıştaki yapısının ve işlevinin yeniden örgütlenmesi) olduğunu savunur. Cox'un duruşu üç noktada tanımlanabilir: Birincisi, tarihsel olarak devlet ulusal ekonomileri yerel refah ve istihdamı sağlayabilmek amacıyla yıkıcı dış güçlere karşı koruyan bir tampon/kalkan görevi görmüştür. Cox'a göre, 1973'ten beri bu, yerel ekonomilerin dünya ekonomisinin gereksinimlerine uyarlanmasını sağlamak yönünde değişmiştir. İkinci olarak, bu kayış, ulusal hükümetlerin yapısını da etkilemiştir. Dünya ekonomisinin kanalları görevini gören merciler, hükümetlerin yapısı içinde üstün duruma gelmiştir (örneğin sanayi ve çalışma bakanlıkları maliye bakanlığının madunu oldu). Son olarak ise OECD, IMF, G7 gibi örgütlerde ve bu örgütler tarafından kendilerine aktarılan bilgi ve prensipleri ulusal politikalara dönüştüren mercilerde somutlaşan ulus-ötesi bir oydaşma oluşturma süreciyle karşı karşıyayız. Bu anlamda devletin görevi yerel ekonomiyi dünya ekonomisinin gereksinimlerine göre ayarlamaktır. Devlet artık, yerel ekonomi ve dünya arasında volan kayışıdır ve "dışarıdan içeriye uluslararasılaştırılmıştır". Bu devlet, "yönetimsiz yönetim"i yöneten, kendisinden daha büyük bir şeye bağımlıdır.

Cox'un bu cüretli kuramı gelecek araştırmalar için ilginç açılımlar sağlıyor. Ne var ki, tipik uluslararası ekonomi politik gibi emek konusunda sessiz kalıyor. Bu, Sinclair'in (1996: 3) "Cox'un çalışması uluslararası ilişkiler kuramının bildik değişkenlerinin çok dışında" sözleri düşünülünce, oldukça paradoksal tabii; çünkü Cox, genel uluslararası ekonomi politığe emeği entegre etmeyi amaçlayan eleştirel ve tarihselci bir bilim felsefesi yaratmaya çalışıyor. Fakat Cox'un çalışmasındaki "problem çözme" ve "eleştirel" kuram arasındaki ilişki (ve Marksist ve Weberci yöntemi birleştirme sırasında yaşanan zorluklar) tam anlamıyla ortaya konulmuyor ya da çözüme kavuşturulmuyor ve Cox (1996: 88-90) farklı kronolojik dönemleri, neredeyse 1945'ten bu yana, çalışabilmek için farklı yöntemlerin kullanımını onaylıyor gibi görünüyor. Cox, böylece, genel uluslararası ekonomi politığı eleştiriyor gibi gözükse de, yöntemsel çoğulculuk anlamındaki duruşu, devlet-piyasa arasındaki –daha önce bahsedilen– kavramsal ayrıklığı ve genel uluslararası ekonomi politikte var olduğu üzere, emeğin bu yeniden yapılanmaya, dışsal bir şekilde kuramsallaştırılmasını yeniden kuruyor. Bunu, Cox'un, hegemonik istikrar döngüsü örneğinde olduğu gibi, bir çok ampirik çalışma-

sında görmek mümkün ve sofistike neo-realist tartışmalardan ayrı düşünmek pek de olası değil.⁴ Devletin uluslararasılaşması anlamında, sınıf ilişkileri (yani çelişkisi) yeniden yapılanma sürecine dışsal olarak görülüyor ve emek ve devletin kendisi iktidarsız ve post-Fordist ekonominin gereksinimlerine pasifçe cevap veriyormuş gibi tasvir ediliyor. Dahası, Cox'un kuramı, politika oluşturma anlamında (Cox, finansal sermayenin çeşitli fraksiyonlarının buyruğu altında bir politika oluşturma aşaması gibi basit ve fraksiyoncu bir fikri onaylar) bizi tarihsel olarak ikna edemez (1900'den beri ne zaman devletler temel öncelik olarak yerel refahın peşine düşmüşlerdir ki?). Bunun yanında, küreselleşmenin devletlerce yönlendirilmesi (Panitch, 1994; Wolf, 1997) ve çeşitli devlet aktörleri tarafından –ister sosyal demokrat ister liberal olsun- emek-sermaye ilişkilerinin yeniden yapılandırılması yoluyla kapitalist toplumdaki krizi aşma amacının lanse edildiği gerçeğini görmezden gelir.⁵ Cox'un analizi eleştirel bir bakış açısı sunsa da, devlet - sınıf ilişkisi bağlamında tutarlı bir kuram geliştirememiş olması, küresel sistemin kavramsallaştırılmasında önemli sorunlar yaratır. Kısacası, devlet ve piyasayı birbirine karşıt iki sosyal örgüt olarak göstererek (dengeyi devlete karşı Piyasa lehine düzenleyen küreselleşmeyle birlikte) Cox ve diğer ekonomi politik yaklaşımlar, üstü örtülü olarak da olsa, sosyal gerçekliği katı kategorilere ayıran ve yapay olarak ayrıştırılmış kavramlar arasında dışsal bağlantılar araştıran liberal-gerçekçi duruşu takip eder.⁶ Uluslararası ekonomi politik kuramlarının çoğu klasik ekonomi politığın bir devamı değil, bu şekilde, Marx'ın ([1867] 1976: 174-5) "vülger ekonomi" diye adlandırdığı yaklaşıma geri dönüşüdür. Kuramsal sofistikasyonlarının aldatıcılığına rağmen, uluslararası ekonomi politik yazarlarının çoğu küresel ekonomi politığı oluşturan karmaşık organik sosyal ilişkiler bütününe kavrayamayan "devlet", "Piyasa", "bağımlılık", "etkileşim", "etki", "özerklik" gibi totolojik kavramları yeniden üretir.

Devleti ve Piyasayı Yeniden Tanımlamak: Klasik Ekonomi Politik ve Marx

Klasik ekonomi politik geleneği, kapitalist üretim, dağıtım ve değişim ilişkilerinin içsel çerçevesini kavramlaştırmayı görev olarak belirlemiştir kendisine. Klasik yazarların amacı (William Petty'den John Stuart Mill'e), günümüze ait olayları betimlemek değil, toplumu oluşturan sınıflar arası ilişkileri açıklamak ve bu ilişkileri düzenleyen yasaları keşfetmektir (Clarke 1982; Gide ve

4 Bu, Burnham'da (1991) açık olarak anlatılıyor.

5 Politika oluşturma sürecine "fraksiyoncu" yaklaşımın sınırlarının daha kapsamlı bir eleştirisi için bkz. Clarke (1978)

6 Cox, küreselleşmeden yarar sağlayan bazı "sosyal güçler" olduğunu savunsa da, güçlü Küreselleşme trendlerinin ulusal ekonomileri daha açık hale getirdiğini ve ulusal hükümetlerin "koruyucu tepki"lerini zayıflattığını söyleyen standart uluslararası ekonomi politik görüşünü kuramına uyarlar. Kısacası, "küresel sermaye, nüfuslarını koruyabilmek için devletlerin özerk ekonomik ve sosyal politikalar gütmeye kapasitelerini çok ciddi bir biçimde sınırlar" (Cox, 1996: 515-16). Uluslararası ilişkiler kuramındaki ortodoksinin bir eleştirisi için bkz. Rosenberg (1994)

7 Marx ([1867] 1976: 174)

Rist, 1915). James Stuart ve Adam Smith için toplumun yapısı, onun ekonomik kuruluşunu anlama üzerinden kavramsallaştırılır. William Robertson (1890: 104), “bir toplum tarafından birleştirilmiş insanların eylemlerini açıklamaya çalışan her araştırmada dikkate değer ilk nokta onların hayatlarını sürdürme şekilleri olmalı. Bu değiştikçe, politikalar ve yasalar da değişir” diyerek klasik argümanı sürdürür. Bu yönelme, post-modernist bir okuyucuya indirgemeci gelse de, küreselleşme kuramcılarının devlet ve piyasayı birbirine karşıt iki sosyal örgüt biçimi olarak tanımlamalarını aşan bir sosyal ilişki *kavramsallaştırması* sunar bizlere. Klasik geleneğin mirasçısı olarak Marks, “vülger ekonomist”leri burjuva üretim ilişkilerinin gerçek içsel çerçevesini araştıramamakla suçlar. Bunun yerine bu kuramcılar, “Söz konusu ilişkilerin bariz çerçevesinde debelenmekten, bunu bilgiçlik taslayarak sistemleştirmekten ve dahası onlar için en iyi seçenek olarak, daimi gerçekler yerine, üretimin burjuva aktörleri tarafından kullanılan banal ve kendini beğenmiş nosyonları ifşa etmekten haz duyarlar” (Marx, [1867] 1976: 175). Küreselleşme kuramcılarının reddettiği kapitalist toplumdaki içsel ilişkilerin kavramsallaştırılması meselesi, Gilpin’in (1987: 10), devlet, piyasa gibi kavramların merkeziliğine rağmen, “Her biri birbirinden özerk gelişse de piyasanın devlete ya da devletin piyasaya sebebiyet vermesi, çözümlenmesi bu kitaptaki argümanla ilgisiz olan önemli tarihsel olgulardır” tezini savunduğu tumturaklı anlatısıyla örneklendirilebilir.

Tabii ki Marx, kapitalist toplum eleştirisini klasik ekonomi politiğin sürekli bir değerlendirmesi yoluyla yapmıştır. Marx’ın erken ekonomik ve felsefi çalışmaları, içkin eleştiri yöntemi yoluyla, kendisini klasik ekonomi politiğin doğalcı temellerini sorgulamaya yöneltmiştir. Klasik yazarların yanlışı, kapitalist toplumun tarihsel özgülükler taşıyan sosyal ilişkilerini doğallaştırmak (ya da evrensel olarak temsil etmek) olmuştur. Klasik ekonomi politiğin biçimsel soyutlamalarının ardında, (rantiye, ücret ve kar üreten toprak, emek ve sermaye) sorgulanmayan tarihsel-özel bir postula yatar: özel mülkiyet. Klasik yazarlar, sadece özel mülkiyetin varlığını verili kabul etmek yoluyla ki, sınıfların teknik olarak iş bölümünden kaynaklandığını varsayabilirler. Klasik ekonomi politiğin en iyi örnekleri, Marx için değer ve onun önemi konusunda –tamamlanmamış olsa da– bir analiz sağlarlar; ama hâlâ sorulmayan hayati soruyu sormayı başaramazlar: “Bu içerik neden bu tikel formu almaktadır?”⁷ Aslında, Holloway’ın

vurguladığı gibi (1991: 73), Marks, form sorununu, kendi kuramı ve kendisi ile bu sorunu anlamsız bulan burjuva yaklaşımları arasında önemli bir ayırıcı bir çizgi olarak görür. Aynı noktadan hareketle, *Kapital*, klasik yazarların tersine emek ürünlerinin tarihsel olarak özgül ve geçici toplum biçimleri bağlamında meta haline geldiklerine vurgu yapmak amacıyla meta-biçiminin bir analiziyle koyulur işe. Bu tarihsel ve materyalist temele dayanarak Marks, değer, artı-değer ve sınıf kavramlarında köklerini bulan bir kapitalist toplum kuramı inşa eder. Marx, liberalizmin izole edilmiş bireyini özel çıkarın kendisi zaten sosyal olarak belirlenen bir çıkar olduğundan parodileştirilir ve Smith'in sınıflar arası varolan çıkarların uyumu kuramını çürüterek simetrik değişim ilişkilerinin sömürüyü gizlediğini gösterir. Kapitalist toplum da, yararlı malların üretiminin, artı değer genişlemesine bağımlı olduğu belirli bir toplumsal üretim biçimine dayandırılır. Marks klasik yazarlarla "Sivil toplumun anatomisi ekonomi politikte aranmalıdır" konusunda hemfikir olsa da, klasik kavramların Marx tarafından bütün olarak yeniden yorumlanması, sonuçlarının küreselleşme devrinde devlet-piyasa ilişkisini bir yenilik olarak açıklamaya çalışan birçok yaklaşım tarafından asimile edilmesi gereken bir sosyal bilim devriminin habercisidir. Devlet ve piyasayı birbirine karşıt iki örgüt biçimi olarak konumlandırarak, burjuva küreselleşme kuramcıları sadece ampirik bir yanlışı yapmakla kalmazlar, aynı zamanda temellerini ekonomik kuramdaki marjinalist devrimden alan bir toplum kavramsallaştırmasına da onay verirler.

19. yy'ın sonu Stanley Jevons ve Carl Menger yönetimindeki Avusturya Okulu'nun marjinal fayda kuramlarına tanık oldu. Marjinalistler ekonomiyi rasyonel eylem bilimi olarak *praxiology*'nin bir branşı olarak yeniden tanımladılar. Daha bilimsel ve matematiksel olarak daha kesin bir disiplin oluşturma çabasında, toplumun ekonomik bir kuramı olarak ekonomi politik, daha sonradan Robbins'ın "insan davranışını, amaçlar ile alternatif kullanım alanı olan araçlar arasındaki bir ilişki olarak çalışan bilim" (Clarke, 1982; Matyas, 1985) biçiminde tanımlamasıyla bir "pozitif ekonomi" haline geldi. Ekonomi, çok dar anlamıyla verili kabul edilen bir piyasa durumunda, kendi sübjektif tercihlerini ortaya koyan ve faydayı maksimize etmeye çalışan bireylerin izole edilmiş çalışmasıdır artık. Perlman'ın ortaya koyduğu gibi (1973), ekonomi politığın pozitif ekonomiyle "yer değiştirmesi", önemli bir bilgi sahasının, gerçeklikten paldır küldür uza-

ğa atılması ve aslında büyük bir kaçış demektir. Bu, sosyal eylem (sosyoloji) ve siyasal eylem (siyaset bilimi) olarak, spesifik ve indirgenemez eylem biçimlerine ilişkin tamamlayıcı “disiplin”lerin gelişimine yer açar. Klasik yazarlar tarafından benimsenen varlığını sürdürme biçimi temelinde hukuk, yönetim ve toplumun organik öğretisi, “bireysel seçim”le uyum içinde olan fiyat ve kaynak belirleniminin siyasal olarak muhafazakar ve dar öğretisi olarak ele alındı. Modern küreselleşme tezinin yöntemi, bu marjinalist devrimle uyumlu olarak –ve onun bölünmüş, ahistorik karakterini yeniden üreterek- yeniden kuruldu.

Marksizmin en güçlü yönlerinden biri de, bu parçalanmışlığı reddetmesidir (Bonefeld ve Holloway, 1995; Holloway, 1994). Modern sosyal bilimin devlet ve piyasa gibi kavramlarının fetişizmini, katılığını ve sabitliğini reddederek, bunları, ne kadar yabancılaşmış ve sapkın olduğuna bakmaksızın, insanın toplumsal pratiği içinde çözündürür. Devlet-piyasa ilişkisini dışsal ve oluşsal olarak görmek yerine, Marx’ın yaklaşımı, antagonistik sınıf ilişkilerini analizinin merkezine koyarak, devlet-piyasa ilişkisinin içsel ve gerekli olduğu öncülünden yola çıkar; tabii ki bu ilişkinin kurumsal formu, sınıf mücadelesinin tarihsel karakteri göz önüne alındığında değişmektedir. Devlet, toplumsal üretim ilişkilerinin bir yönüdür (bu ilişkilerin farklılaşmış ve tarihsel olarak özgül bir biçimidir), gücü yerel ve küresel sermayenin birikimini arttırmak için sınırları içinde emek-sermaye ilişkilerini yeniden düzenleme yetisinden türemektedir (daha detaylı bir anlatım için bkz. Holloway ve Picciotto, 1977 ve Clarke, 1991). Marx’ın devlete yaklaşımının böyle bir yorumu en tutarlı biçimiyle Sosyalist İktisatçılar Kongresi çevresinde ve *Capital and Class* dergisinde yapıldı. Bu yaklaşım, Marx’ın “metaların fetişizmi” kavramından hareketle, devleti, bir kategori olarak ayırıştır ve toplumsal ilişkilerin katılaşmış ya da fetişleşmiş bir biçimi olarak görür (bkz. Holloway, 1994). Ulus devlet ise küresel sermaye akışının bir “düğüm”ü ya da “moment”i olarak varolur ve gelişimi, bu nedenle, kapitalist toplumun karşıtlık ve krizler tarafından yönlendirilen gelişiminin bir parçasıdır. 20.yy’ın başlarında Bukharin’in (1915) öne sürdüğü gibi, burjuvazinin çeşitli grupları arasındaki mücadeleden başka bir şey olmayan “ulusal devletler” arasındaki mücadele, havada asılı değildir, tam tersine, “ulusal” ekonomik organizmaların yaşadığı ve geliştiği özel bir ortam tarafından (dünya ekonomisi) belirlenir. “Ulus” siyasal ekonomiler (ve aralarındaki sosyal iş bölümü) sadece dünya ekonomisinin –ve bu anlamda uluslararası bir iş bölümünün– bir parçası olarak var olurlar. Devletler, tek tek dünya ekonomisiyle entegre oluş bi-

çimlerini, üretim, ticaret ve finans kanallarını kullanarak, değiştirmeye çalışabilirler, fakat birikimi arttırma ve uluslararası ve yerel ölçekteki sınıf mücadelesini yönetme yetileri tarafından sarılı bulurlar kendilerini. (bkz.bu kitapta Bonefeld). Yani, Marx’ın yaklaşımı devleti, Yeni Toplumsal Hareketlerin yararına bir kategori olarak reddetmez, ama daha çok ulusal devletler arasındaki ilişkileri, devletleri sınıf ilişkilerinin küresel kompozisyonunun momentleri olarak oluşturan sosyal ilişkilere göre değerlendirir.

Belirli kurumsal karakteristiklerin bitişi devlet sonu ile eşit gören kuramların tersine, Marx’ın yöntemi “*politik biçim*”e dikkatimizi çeker ve emek ve paranın yönetiminin kapitalist toplumlardaki devlet müdahalesinin temel eksenini olduğunu altını çizer. Birçok durumda, de Brunhoff’un (1978: 2) işaret ettiği gibi, kriz yönetiminin bir şekli olarak para politikaları, tarihsel olarak, emeğin kapitalist buyruğa tâbiyetini kurmak için ekonomik durgunluğu düzenleme aracı olarak işlev görmüştür.

Bu bölümün geri kalanı, İngiltere’de devlet-emek-sermaye ilişkilerdeki yakın zamanlı ilişkileri, politikleştirme ve apolitikleştirme politikaları bazında kavramsallaştırmak için bu yaklaşımın kullanılabileceğini göstermeyi amaçlıyor. Yukarıda detaylarıyla anlatılan ve “devlet piyasa karşıtlığı” gibi bir varsayımdan yola çıkan yaklaşımların tersine, az sonra anlatacağım bakış açısı “piyasalaşma”nın nasıl devlet yöneticilerine fayda sağladığını ve piyasa tarafından yönlendirilen politikaların (küresel bağlamda) nasıl işçi sınıfını yönetme sürecini güçlendirdiğini gösteriyor. “Takdir hakkı”ndan “kural”lara kayışın gerçek öneminin, devlet yöneticilerinin, küresel rekabet kılığı altında, emek-sermaye ilişkilerinin yeniden kurulması sürecini meşrulaştırmak için “dışsal taahhütler” (ve küreselleşme) söylemini kullanışında yattığı tartışılacak (bkz. Gill, 1995, 1998).⁸

Apolitikleştirme ve İngiltere’deki “Modern” Ekonomik Yönetim

1945’ten 1980’lerin ortalarına kadar ki, önceki Britanya yönetimleri emek ve sermayeyi yönetebilmek için içerme politikasını kullandılar. Bu, iş çevrelerini ve sendikaları ve diğerlerini daha ılımlı maaş taleplerine ikna etmek için, gittikçe daha ince planlanmış bir devlet müdahalesini gerektirdi. Görece tam istihdam bağlamında- ki Hazine daha sonra bunun rastlantısal yapısal durumların bir ürünü olduğunu itiraf edecekti⁹- önceki yönetimler, merkezi otoritenin maaşların belirlenmesi üzerindeki tasarrufunu arttırarak emeği, ahlaki teşvikler (ulusal çıkarı öne sürerek örneğin) ve yeni gözetim ve rehberlik aygıtları yoluyla, düzenleme

⁸ Takip eden tartışma özel olarak Britanya’ya, politize olmuş bir düzenleme biçiminden apolitikleştirilmiş bir diğerine kayış odaklanırsa da, buna merkez bankası özerkliğine çok önem veren sosyal demokrasinin önceki kaleleri (İsveç dahil) ve işçi esnekliğini ciddi bir merkez bankası bağımsızlığıyla eşgüdümli olarak değerlendiren neo-korporatist modellerde de (Almanya), yani dünya çapında rastlamak çok olasıdır.

9 PRO T267/12 "Talep Düzeyinin Kontrolüne Dair Politika 1953-1958" (Kamusal Kayıt Ofisi: Hazine Tarihi Muhtırası, No:8, Temmuz 1965) (PRO:Kamusal Kayıt Ofisi'nin İngilizce baş harfleri-ç.n.)

10 PRO T267/28 "Hükümet Gelir Politikası Özel Çalışması" (Hazine Tarihi Notu, 1976)

yoluna gitti. Bir çok açıdan, devlet politikasının savaş sonrası hikayesi Kalecki'nin (1971: 141), tam istihdamın sosyal ve ekonomik bir takım problemler yaratacağı nedeniyle hükümetlerin bakış açısınca sağlıksız olduğu ve büyük ölçekli işsizliğin, kapitalist ekonominin kusursuz işleyebilmesinin ayrılmaz bir parçası olduğu yolundaki görüşünü destekliyor.

1975, aynı zamanda politik bir yönetimin başarısız olduğunun çok açık olarak anlaşıldığı yıl oldu. Hükümetin maaş politikalarını konu eden Özel Hazine Çalışmaları'ndan biri şöyle bitiyordu: ¹⁰

"Gelir Politikası'nın bizim enflasyon oranımızın komşularımızinkinden daha düşük olmasına neden olduğu tartışma götürmez bir gerçektir ve ithalat fiyatlarıyla ilgili sorunların haksız bir biçimde başarıyı engellediği de yakın zamana kadar ortaya konamamıştır. Dahası, söz konusu politikanın gelirin daha adil ya da verimli dağılımını başaran bir formül bulduğu söylenemez. Ulusal Fiyatlar ve Gelirler Genel Müdürlüğü'nün çabalarına rağmen, ekonomik büyüme ya da verimliliğin beraberinde getirdiği bir "sınırlama" da yoktur. Sonuç olarak, bu güne değin, Gelir Politikası bir başarısızlık olarak değerlendirilmelidir."

Aynı tarihlerde, Batı Avrupa'da görece tam istihdamı sağlayan ekonomik koşulların değiştiği de bir gerçektir. Büyük ölçekli işsizliğin geri dönüşü, mali kriz, dalgalı kur rejimine geçerken yaşanan istikrarsızlık ve finans piyasalarının yeniden düzenlenmesi, Britanya'nın emeğin ve paranın düzenlenmesi yolundaki görüşlerini yeniden değerlendirilebilir kıldı. Kalecki (1971: 138), 1940'ların başında "Bir yönetimin nasıl yapılacağını bilmesi halinde tam istihdamı sağlayacağı varsayımı, yanlısamadan başka bir şey değildir" diyordu. Sürekli bir tam istihdam rejiminde "işten atılma" tehdidi, gittikçe daha az bir disiplin mekanizması olarak işlev görür ve işçilerin artan Pazarlık güçlerinin siyasal istikrarsızlığı arttırmaları ve "siyasi aşırı yük" ve "yönetilemezlik" kavramlarıyla eşleştirilen bir takım problemlere yol açmaları muhtemeldir. Görece tam istihdam zamanlarında devletin anti-enflasyonist bir politika güdebilmesi, hükümet, sendikalar ve işveren kuruluşları (ve bu iki grubun üyeleri) arasında kurulacak muhtemel ilişkilerle doğrudan sınırlandırılmıştır. Bu gibi durumlarda, anti-enflasyonist politikaların uygulanması her zaman için artan sınıf çelişkisi tehdidini taşıyacak ve sonuç olarak ekonomik/endüstriyel bir krizin bizatihi politik otorite krizine dönüşmesi riskini doğuracaktır (bkz. Goldthorpe, 1978: 186-214). Bu, kapitalist ve işçi sınıfının çatışan beklentilerini uzlaştırmayı amaçlayan bir devleti gözlemleyebildiğimiz Britanya örneğinde çok açıktır. Bu, uzlaştırma çabası, devlet müdahalesinin sınırları

üzerine giderek artan dozlarda bir mücadeleyle sonuçlanır.

1920'lerin verdiği en önemli ders, –ekonomik politikalar anlamında– “takdir hakkı”ndan “kurallar”a geçerek, hükümetlerin emek ve sermaye üzerine empoze edilen finansal disiplini “dış-sallaştırabileceğidir”. Kurallar dizgesi daha güçlü (ve daha uzak) oldukça, devletin amaçlarını gerçekleştirirken kazanacağı manevra yetisi bir o kadar artar. Tam da, Britanya’nın savaş öncesi 1Ä / 4.86 \$ paritesine dönüşünün ardındaki, bu mantıktır. Söz konusu manevra, savaş öncesi paritenin çok yüksek olduğunu ve Britanya ekonomisine çok acılı ve gereksiz bir deflasyon getireceğini savunan John Maynard Keynes’in çok ciddi eleştirilerine hedef oldu (Block, 1977: 17). Altın Standardı’na dönüşü savunuların başında gelenler, özelde, Hazine çalışanlarından John Breadbury ve Otto Nimeyer, altın standardının, Britanya ekonomisini “politik ve daha uyumsuz amaçları” için manipülasyondan kurtulmuş bir “hilekarlık düzeni”ne çevireceği konusunda çok serttiler (Rukstad, 1989: 440). Pratikte, Altın Standardı’nın ve onun “otomatik düzenleyici mekanizmaları”nın enflasyona karşı en iyi garanti olduğu yargısına varılıyordu. 1950’lerdeki Muhafazakarların politize yönetime eleştirilerinde de benzer argümanlar kullanılıyordu. Operasyon Robotu Planı’nı¹¹ destekleyenlere göre, piyasanın kuralları müdahaleci yönetime üstün gelmeliydi ve “Eğer daha tatmin edici yemek bulan çalışanlar daha yüksek ücret isterlerse, işsizlik onların pazarlık gücü yok edilinceye kadar arttırılmak zorundaydı”.¹² 1920’lerin deneyimi 1950’lerde dile getirilen eleştiriler ile birlikte, finansal piyasaların yeniden düzenlenmesinin apolitikleştirilmiş kural-temelli politikaların uygulanmasını destekleyen argümanları güçlendirdiği bir bağlamda, yani 1990’larda, tekrar dikkate değer bulundu.

Tam anlamıyla Ekim 1979’da İngiltere’de 40 yıllık kur kontrollerinin terk edilmesiyle başlayan finansal piyasaların yeniden düzenlenme süreci (artan sermaye hareketliliği ve gerçekten entegre olmuş küresel bir piyasanın oluşturulması) hükümetlere açık olan mali ve parasal seçimleri önemli bir şekilde etkiledi.¹³ Döviz satıcıları anti-enflasyonist politikalar tarafından desteklenen ülke paralarını tutmayı tercih ettiklerinden, enflasyon karşıtı politikaların güvenilirliği, hem retorik hem de maddi olarak çok önemliydi. Thomson’un altını çizdiği gibi (1995: 1100-11), savaş sonrası dönemde, para piyasaları, çoğunlukla cari hesap dengesizlikleri tarafından yönlendiriliyorken, artık döviz kuru hareketlerinin başlıca belirleyicisi, faiz oranı farklarıydı. 1980’ler ve 1990’lar, faiz oranlarında genel bir yakınsamaya sahne oldu ve geçerli düzeyden daha gevşek bir para politikası benimseyen her-

11 Bu plan, 1952’de, Sterlini dalgalı bir kur oranına getirmeyi amaçlıyordu. Detaylar için bkz. Cairncross (1985: 234-71) ve Procter (1993: 24-43).

12 PRO T236/3242 “Sterlini Özgür Bırakmak”, Cherwell’in Churchill’e 18 Mart 1952’de gönderdiği Not. Planın muhaliflerinden olan Cherwell, Kabine’yi, bu operasyonun -çoğunluğu az farkla sağladıkları düşünülürse- Muhafazakar Parti hükümeti için riskli olacağını öne sürerek ikna etmeyi amaçlıyordu. Cherwell, tam olarak Robot’un savunucularıyla aynı safta yer alıyordu.

13 “Deregülasyon” yerine “yeniden düzenleme” teriminin kullanım amacı (“Reregulation”-ç.n.), salt düzenlemelerin kaldırılması yerine, son 20 yıldır yeni düzenlemelerin (genellikle pazar temelli kurallar) oluşturduğu karmaşık bir süreç yaşanmamasıdır. (bkz. Phil Cerny “The Deregulation and Reregulation in a more Open World, Cerny (1993 içinde):51-85 Bkz. Hel-leiner (1994) ve Thompson (1995).)

14 Detaylar için bkz. Van Dormael (1997)

15 Kurallar ve keyfiyet karşılaştırması üzerine yazılmış literatür okuması için bkz. Keech (1992:259-78); ve Kydland ve Prescott (1977:473-91). “Yeni anayasacılık” üzerindeki faydalı bir tartışmalar için bkz. Gill (1995:399-423; 1998:5-26).

hangi bir devlet, parasının satın alma gücünün düşmesi gibi bir riskle karşı karşıyaydı. Uluslararası döviz piyasalarındaki saydam akışlar rezerv müdahalelerini kısa dönemli bir politika olmanın ötesinde başka bir şey olmaktan hariç kıldığından dolayı para politikaları artık döviz kuru yönetimine tamamen bağlıdır. Bu mali ve parasal koşulların net sonucu hükümetlerin enflasyon karşıtı güvenilirliklerini arttırma güdüsüne sahip olmalarıdır (Thompson, 1995: 1103; Hirst ve Thompson, 1996: 143-51).

Bu gelişmeleri, piyasaya devletin üstünde bir güç atfetmek olarak algılamak, şu anki düzenlemelerin “yeniliği” hakkında bir çok tartışmaya bilgi akışı sağlayan, çok genel-geçer bir görüştür. Bu görüşün bir alternatifi ise, finansal piyasaların yeniden düzenlenmesinin, enflasyonla savaşmak ve bu yolla fiyat istikrarı sağlamak adına ücretlere aşağı doğru bir baskı sağlamak için, hükümetlerin kullanabileceği en güçlü kamusal meşruiyeti sağladığını görmek olacaktır (bu arada tabii ki, devlet yöneticileri, devletler arası finansal odaklı rekabetten doğan Euro piyasalarının yaratılmasından sorumluydular).¹⁴ Bir çok anlamda, finansal piyasaların yeniden düzenlenmesi, devletin işçi sınıfı karşısındaki gücünü artırır; çünkü fiyat istikrarının küresel ekonominin en hayati belirleyicisi olduğu ve rekabetin yokluğunun iş ve kâr kaybına dönüşebileceği gibi bir argüman etkili bir şekilde ileri sürülmektedir (Bonefeld ve Burnham, 1998). Bu anlamda, küreselleşme, “sadece” bir ideoloji olmaktan çok uzaktır. Fiyat istikrarının halk tarafından para politikalarının ilk amacı ve yüksek ücretlerin de enflasyonun başlıca nedeni olarak görüldüğü şu anki ortamda, tüm dünyadaki gelişmiş kapitalist devletlerde hükümetler, “takdir hakkı”ndan ise “kurallar”ı kendisine temel alan ekonomik stratejiler uygulayarak enflasyonu kontrol altına almak istediler.¹⁵ Kural temelli yaklaşımlar, hükümetlerin ekonomik politikaları anlamındaki bazı sorumluluklarını hükümet-dışı organlara devir yoluyla yeniden düzenleyerek, ekonomide enflasyon karşıtı mekanizmaları kurmayı hedefliyorlar. Bu iki şekilde başarılabilir: Birincisi, bu görevleri uluslararası bir rejime, genellikle belirli kuralları koyan uluslararası kurumlara devrederek (Altın Standardı, ERM gibi¹⁶). Bu, hükümetin manevra alanını daraltarak sisteme “otomatiklik” getirmeyi amaçlar. İkinci olarak da, görevler, kanunda belirlenen ve bu anlamda hükümetten bağımsız olan ulusal bir kuruma devredilmektedir (örneğin mali sorumluluk yasalarıyla tamamlanmış merkez bankasının özerkliğine doğru yönelimler), Kural-temelli stratejiler, hükümetlerin ekonomik politika yapma süreçlerini apolitikleştirmeyi (ve bu anlamda hükümeti deflasyonist politikaların politik sonuçlarından korumayı) amaçlarken,

"takdir hakkı" temelli yaklaşımlar, ulusal hükümetler özellikle gelir politikaları yoluyla enflasyonu kontrol etme anlamında merkezi bir rol oynadığı için, olabildiğince politiktirler.

1990'larda apolitikleştirme stratejileri, sermayenin uluslararasılaşmasına eşlik etti. Apolitikleştirme kavramının bu bölümde, politikanın sosyal ve ekonomik alanlardan tamamen çekilmesi ya da daha basitçe politik etkinin tamamen yok olması anlamında kullanılmadığının farkına varmak çok önemli. Aksine, apolitikleştirmenin kendisi oldukça politiktir. Esasında, söz konusu olan karar alma sürecinin politik yönünü daha uzakta korunaklı bir yere yerleştirmektir. Bir çok anlamda, devlet yöneticileri apolitikleştirmenin uzaklaştırıcı etkisinden yararlanarak, ekonomik süreçler üzerinde bir kol boyu uzaktan kontrol sağlıyorlar. Bunun da ötesinde, apolitikleştirme stratejileri, politika yapma sürecinin verimliliğini ve güvenilirliğini ilgilendiren beklentileri değiştirme amaçlarını gerçekleştirebilmek için, bürokratik pratiklerin yasal oyunlarına gereksinim duyar. Bu anlamda, apolitikleştirme, (somut pratiklerle ilgisi olmayan) sadece bir ideoloji değil, içinde devletin politika yapma sürecinin gerçekleştiği haliyle değişimleri yansıtan, değişen maddi pratiklerin ideolojik etkilerinin altını çizen, en güçlü harekete geçiş biçimidir. Kısacası, devletin -biraz da güvenilirliğini arttıran- "nötrlüğü" çerçevesinde yeni bir kamusal algılama kurmayı amaçlayan bir harekettir.

Bir yönetim tekniği olarak apolitikleştirme, 1990'lardaki Britanya devlet politikasının üç yönünde çok kolay görülebilir: İlk olarak gözlemlenen, bu süreçte yönetimin amaçlarını gerçekleştirme yolundaki vaatlerinin bir biçimi olarak, tanımlanmış yetkilerin görev başındaki partiden görünürde "apolitik" kurumlara devriydi. Bu anlamda en açık örnek, hükümetin parasal politika alanında İngiltere Merkez Bankası'na "operasyonel bağımsızlık" verme hamlesiydi. 8 Ekim 1992'de Avam Kamarası Hazine ve Devlet Hizmeti Komitesi'ne yolladığı bir notta Norman Lamant, ERM'nin yerine geçecek yeni politikanın ana hatlarını çizdi. Enflasyon karşıtı güvenilirlik, "politikaları daha şeffaf ve kararları daha hesap verebilir yapmak amacıyla" artık Hazine ve İngiltere Merkez Bankası arasındaki ilişkiyi yeniden yapılandırmak yoluyla yaratılmaya çalışılacaktı (bkz. Jay, 1994: 169-205). 1992 Kasım'ında Lamant % 1 ile 4 arası bir enflasyon hedefi koydu ve İngiltere Merkez Bankası'ndan enflasyon rakamlarını dört aylık bağımsız raporlar halinde istedi. Mayıs 1993'te Kenneth Clarke yönetimindeki İngiltere Merkez Bankası'na faiz oranı değişimlerinin tamamlanması konusunda karar hakkı tanındı. En sonunda Şubat 1994'te, Clarke, para politikası bağlamındaki karar alma mekaniz-

16 ERM (Exchange rate Mechanism'in baş harfleri):1999'da yürürlüğe giren Avrupa Para Birliği'nin bir önceki adımı olan Avrupa Para Sistemi (1979) çerçevesinde üye ülkelerin ortak bir sabit kur oranı koruma taahhüdü. Sistem, kur oranlarının dalgalanabilmesi için $\pm$ %2.25 gibi bir marj bırakmaktadır. (ç.n.)

- 17 Detaylar için bkz. Bonefeld ve Burnham (1998:32-52); ve Smith (1998:2)
- 18 Yasamanın etkisini iyi özetleyen bir anlatım için bkz. McIlroy (1997:93-122). Kamu sektöründe emeğin yeniden örgütlenmesi için bkz. Fairbrother (1994,1998) ve Carter (1997:65-85)

ması için yeni bir çerçeve belirledi: Para politikasıyla ilgili kararlar Merkez Bankası Başkanı ve Başbakan arasında düzenlenecek toplantılarda alınacak ve tutanaklar biraz gecikmeyle de olsa basına yansıtılacaktı. Major yönetimi sırasında basın tarafında oldukça iyi yansıtılan merkez bankası başkanı - başbakan tartışmaları, merkez bankasının bağımsızlığına doğru atılan bu ağır aksak adımların ne derece güçlü enflasyon-karşıtı bir çıpa rejimi oluşturduğunun sorgulanmasına sebep oldu. 1995'te hükümetin tepkisi, fiyat istikrarını para politikalarının ana amacı olarak yasa bazında kutsamak ve Banka içerisinde politika oluşturma sürecini destekleyen bağımsız bir Para Politikası Komitesi kurarak Fransa Merkez Bankası'nı takip etmek oldu. Mayıs 1997'deki Blair başarısının uyanış döneminde, "Yeni Sol" Lamant ve Clarke tarafından başlatılan reformları tamamladı. Yeni Zelanda modeli çerçevesinde bir "operasyonel bağımsızlık" yaratma hamlesi olan Dokuz kişilik bir Para Politikası Komitesi'nin oluşturduğu enflasyon hedefini takip etmek konusunda Merkez Bankası'nı özgür bıraktı.¹⁷

Emeğin yönetimi söz konusu olduğunda, yetkilerin iktidardaki partiden alınması, öncelikle sendikaların yasal olarak marjinalize edilmesinde, ikinci olarak da dikkati hükümetten mahkemelere çekecek biçimde, hükümet tarafından desteklenen sendikaların yasal sistemi kullanımı konusunda ve son olarak da devlet sektörünün yeniden düzenlenmesi ve sözde Yeni Kamu Yönetimi konusunda belli etti kendini.¹⁸

1990'ların Britanya'sında, apolitikleştirmenin en açık görüldüğü ikinci biçim ise, politikaların hesap verebilirliğini, şeffaflığını ve dışsal kontrolünü görünür bir biçimde arttıran bir takım önlemler oldu. Mali İstikrar Yasası çıkartmak için yapılan yakın zamanlı hamleler, (ki genelde Yeni Zelanda'daki mali sorumluluk yasaları örnek alınmıştı) ve hükümetin, OECD ve Dünya Bankası ile temas halinde yönlendirilen politikaları, açıklık ve şeffaflık için İyi Uygulama Yasası çıkartma amacı bu trendi çok iyi örnekliyor.

1997 Temmuz'unda Blair hükümeti mali politikayı iki kurala bağladı. Öncelikle ekonomik döngü sırasında, hükümet sadece yatırım yapmak için borç alacaktı (yani kamu harcamaları vergilendirmeyle karşılanacaktı). İkinci olarak hükümet, ulusal gelirin bir kalemi olarak kamu borç düzeyini istikrarlı ve sağduyulu tutmak için gerekenleri yapacaktı (Hazine Müsteşarlığı, 1998: 1). Bu çerçevede, hükümet Mart 1998'de mali politikanın "kamuyu gözünde (kredibilitesi olan) güvenilir bir taahhüt"ü temsil etmesi gerektiğini ilan etti (Hazine Müsteşarlığı, 1998: 2). Bu taahhüdü görünür kılmak için Merkez Bankası Başkanı "hükümet-

lerin politik kararları nedeniyle sorumlu tutulabilmeleri için, uçarı mali politika riskini ortadan kaldıracılamak amacıyla" söz konusu kanunun yasama tarafından kutsanması gerektiğini savundu (Hazine Müsteşarlığı, 1998: 3). Kanunun özünde mali politika yönetiminin beş prensibi vardı: Politikaların uygulanması, sonuçların ortaya konulması ve mali amaçların belirlenmesi sırasında *şeffaflık*, politika yapma sürecinde mali politikaların etkisi anlamında *istikrar*, kamu maliyesinin yönetiminde *sorumluluk*, sadece nesiller arasında olmayan *adalet* ve kamu sektörü bilançosunun her iki tarafına da hâkim olabilmek için *verimlilik*.

Bu amaçları yerine getirebilmek için ve daha da önemlisi halka spesifik politikaların nasıl daha önce ilan edilen prensiplerle bağlantılı olduğunu gösterebilmek için, hükümet olası Finansal Durum ve Bütçe Raporu'nu tekrar sahnelemek (ki bu raporun temel varsayımlarını ortaya koymak ve sonuçlar ve önceki bütçe tahminleri arasındaki uyumsuzluğu açıklamak da amaçları arasındaydı) ve kısa ve uzun vadedeki mali stratejileri uzlaştırarak Ekonomik ve Mali Strateji Raporu hazırladı. Buna ek olarak hükümet, hesap verebilirliğini ve şeffaflığını arttırmak ve ekonomik varsayımlar ve teamüllerini kontrol altında tutabilmek amacıyla Ulusal Denetim Ofisi'nin sisteme daha yakın bir şekilde dahil edilmesini önerdi. Kısaca, açıklık ve hesap verebilirlik temelinde haklılaştırılmış bu önlemler yoluyla hükümet, hem temel aktörlerin (özelde kamu emekçileri sendikalarının) beklentilerini değiştirmeyi, hem de kendini sıkı mali politikaların sonuçlarından bağımsız tutmayı amaçlıyordu.

Sonuç olarak, apolitikleştirme stratejisi, hükümetin manevra alanını sınırlayan bağlayıcı "kurallar"ın uygulanmasını yeğ tutan bir bağlamda gerçekleşti. Avrupa çapında, bu strateji, temeli ERM ve Avrupa Para Birliği'nin 3. safhasına geçişle ilgili yakınsama kuralları olan sabit kur oranı sisteminin tercih edilmesinde de görülebilir. Britanya'da 1989'un sonlarına doğru, ERM üyeliği, hükümeti ekonomik durgunluğun sonuçlarından korurken enflasyonu düşük tutmanın en iyi yolu olarak görülüyordu (Bonefeld ve Burnham, 1996). Major ve Lawson İngiltere Merkez Bankası'yla 1990 yılının başlarında ERM'ye katılarak İngiltere'nin önemli kazanımlar elde edeceği noktasında anlaştılar. Özelde, endüstrinin iki tarafında da periyodik kur oranı ayarlamalarını ortadan kaldırmak, Major'a göre, uzun dönem enflasyonist ücret ayarlamaları sonucunu doğuracaktı. 1980'lerde Thatcher'in çözümü, hükümet para arzını kontrolde zorlandığı ve çeşitli parasal önlemler birbiriyle çeliştiği için zayıflamış olan para toplamına odaklanmak oldu (Orta Vade Finansal Stratejisi) (Grant,1993: 56; Bonefeld, 1993: 162-77). Sürdü-

rülebılır bir ERM üyeliği için ön koşul, düşük ücretler ve işin yoğunlaşması yoluyla birim emek maliyetini düşürmektir. Enflasyon yükselirken, ERM hükümete “dışarıdan uygulanan” parasal disiplin seçeneğini önerdi (Sandholtz, 1993: 38). Açıkça Major yönetimi, bağlayıcı kurallar bazında inşa edilmiş uluslararası bir rejime katılarak “ekonomik uygulamalar”ın istenmeyen sonuçlarından kaçınılabileceğini düşünüyordu. Hükümet, ERM üyeliğinin işverenleri düşük ücret oranları ve işçi başına düşen üretimi korumak için iş gücüyle karşı karşıya gelerek, karları üzerindeki yüksek faiz oranı baskısını telafi etmeye yönelteceğini umuyordu. Düşen bir döviz kuru artık ne düşük verimliliği telafi edecekti, ne de pazarlık güçlerini “kabul edilmez” şartları kabul etmeye zorlayacaktı. ERM, Britanya’nın 1925’teki Altın Standardı’na dönüşünün bir tekrarıydı. “Kemer sıkma politikası” artık küreselleşme dilinde, “kurallar”la ve “dışsal taahhütler”le meşrulaştırılabilirdi. Hükümetin bakış açısından ve daha başka bir çok açıdan ERM üyeliği işe yaradı. Enflasyon, Ekim 1990’daki % 10.9’luk orandan Eylül 1992’de % 3.7 düzeyine kadar düştü. Lamant özellikle Ekim 1990’daki büyük yürüyüşe katılan sendika liderlerinin enflasyona yaklaşımının uğradığı büyük değişikliği müjdeliyordu. Fakat, her şeyin ötesinde, bu apolitikleştirme süreci, Major’u İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra en kötü ikinci ekonomik durgunluğun üstesinden gelmesini ve görev süresini bir dönem daha uzatmasını sağladı. (Bonefeld ve diğeri, 1995).

Daha geniş bir bağlamda, kural-temelli stratejilerin kullanılması, hükümetin, Dünya Ticaret Örgütü gibi yeni uluslararası kurumlara, özellikle de örgütün can damarı olan daha önceki aynı anlaşma prosedürlerini entegre etmiş ve DTÖ’nün kurallarını uygulayan anlaşmazlık giderme mekanizmasına, desteğinde görülebılır.¹⁹

Bu bölümün argümanı, emek, devlet ve sermaye arasındaki içsel ve hayati ilişkileri kavramsallaştırarak, küreselleşme çalışmaları bağlamında çok rastlanan devletin geleceği konusundaki belirsiz genellemelerin önlenebileceğiydi. Bence, bu noktada, 1990’larda bir çok apolitikleştirme stratejisi ve uluslararasılaşma süreci tarafından tanımlanan devlet yönetimini analiz etmek çok daha anlamlı.

Üretim, meta ve para bağlamında anlam bulan sermayenin yeniden üretimi, (popüler olarak “küreselleşme” olarak tanımlanan), kapitalist ekonominin temel özelliklerini dönüştürmedi henüz. “Ekonomik mucize” ve “yeni paradigma” gibi söylemlere karşın, hükümetlerin ve sermayenin karşılaştığı temel “problemler” hala değişime uğramadı. ■

Referanslar

- Albert, M. (1993) *Capitalism vs. Capitalism*, New York: Four Walls Eight Windows.
- Barker, C. (1978) "A Note on the Theory Capitalist States", *Capital and Class*, 4.
- Block, F. (1977) *The Origins of International Economic Disorder*, London: University of California.
- Bonefeld, W. (1992) "Social Constitution and the Form of Capitalist State" Bonefeld W., Gunn R. ve Psychopedis, K.(der.) *Open Marxism*, Vol.I içinde, London: Pluto.
- Bonefeld, W. (1993) *The Recomposition of the British State During the 1980s*, Aldershot: Dartmouth
- Bonefeld, W. ve Burnham, P. (1996) "Britain and the Politics of European Exchange Rate. Mechanism", *Capital and Class*, 60.
- Bonefeld, W. ve Burnham, P. (1998) "The Politics of Counter-Inflationary Credibility in Britain, 1990-1994", *Review of Radical Political Economics*, 30(1).
- Bonefeld, W. ve Holloway, J. (der.) (1991) *Post-For-dism and Social Form*, London: MacMillan .
- Bonefeld, W. ve Holloway, J. (1995) "Money and Class Struggle", Bonefeld, W. ve Holloway, J. (der.) *Global Capital, National State and the Politics of Money* içinde, London: MacMillan.
- Bonefeld, W., Brown A. ve Burnham, P. (1995) *A Major Crisis? The Politics of Economic Policy in Britain in the 1990s*, Aldershot: Dartmouth.
- Bromley, S. (1991) "The Politics of Postmodernism", *Capital and Class*, 45.
- Bukharin, N. ([1915] 1972) *Imperialism and World Economy*, London: Merlin.
- Burnham, P. (1990) *The Political Economy of Postwar Reconstruction*, London: MacMillan.
- Burnham, P. (1991) "Neo-Gramscian Hegemony and the International Order", *Capital and Class*, 45.
- Burnham, P. (1995) "Capital, Crisis and the International State System", Bonefeld, W. ve J. Holloway (der.) *Global Capital, National State and the Politics of Money* içinde, London: MacMillan.
- Burnham, P. (1997) "Globalisation: States, Markets and Class Relations, *Historical Materialism*, 1
- Caincross, A. (1985) *Years of Recovery*, London: Methuen.
- Carter, B. (1997) "Restructuring State Employment", *Capital and Class*, 5.
- Cerny, P. (der.) *Finance and World Politics*, Aldershot: Edward Elgar.
- Clarke, S. (1978) "Capital, Fractions of Capital and the State", *Capital and Class*, 5.
- Clarke, S. (1982) *Marx, Marginalism and Modern Sociology*, London: MacMillan.
- Clarke, S. (1988) *Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State*, Aldershot: Edward Elgar.
- Clarke, S. (der.) (1991) *The State Debate*, London: Macmillan.
- Cox, R. (1987) *Production, Power and World Order*, New York: Columbia University.
- Cox, R. (Sinclair T. ile birlikte) (1996) *Approaches to World Order*, Cambridge: Cambridge University.
- de Brunhoff, S. (1978) *The State, Capital and Economic Policy*, London: Pluto
- Dimsdale, N. (1991) "British Monetary Policy since 1945" Crafts, N. ve N. Woodward (der.), *The British Economy since 1945* içinde, Oxford: Oxford University.
- Fairbrother, P. (1994) *Politics and the State as Employer*, London: Mansell.
- Fairbrother, P. (1998) "State Restructuring and Implications for Trade Unions: The Case of United Kingdom", Emek Çalışmaları Konferansı'nda sunulmuş yayımlanmamış çalışma, University of Warwick, Mart.
- Gide, C. ve C. Rist (1915) *A History of Economic Doctrines*, London: Harap.
- Gill, S. (1995) "Globalisation, Market Civilisation and Disciplinary Neoliberalism", *Millenium*, 24: 3 .
- Gill, S. (1998) "European Governance and New Constitutionalism: Economic and Monetary Union and Alternatives to Disciplinary Neoliberalism in Europe", *New Political Economy*, 3: 1.
- Gilpin, R. (1987) *The Political Economy of International Relations*, Princeton: Princeton University.
- Glyn, A. (1995) "Social Democracy and Full Employment", *New Left Review*, 211.
- Goldthrope, J. (1978) "The Current Inflation", Hirsch F. ve J. Goldthrope (der.), *The Political Economy of Inflation* içinde, London: Martin Robertson.
- Grant, W. (1993) *The Politics of Economic Policy*, Hemel Hemstead: Harvester.

- Harman, C. (1996) "Globalisation: a critique of a new ortodoxy", *International Socialism*, 73 (Winter).
- Hatton, T. ve K. Chrystal (1991) "The Budget and Fiscal Policy", Crafts N. ve N. Woodward (der.), *The British Economy Since 1945* içinde, Oxford: Oxford University.
- Held, D. (1995) *Democracy and the Global Order*, Cambridge: Polity.
- Helleiner, E. (1994) *States and the Re-emergence of Global Finance*, New York: Cornell University..
- Higgott, R. (1997) "Globalisation, Regionalism and Localisation", IPE/NPE Konferansı'nda sunulmuş yayımlanmamış çalışma, University of Birmingham.
- Hirst, P. ve G. Thompson (1996) *Globalisation in Question*, Cambridge: Polity.
- HM Treasury (1998) *A Code for Fiscal Stability*, London: HMSO.
- Holloway, J. (1991) "In the beginnning was the scream", *Common sense*, 11.
- Holloway, J. (1994) "Global Capital and the National State", *Capital and Class*, 52.
- Holloway, J. ve S. Picciotto (1977) "Capital, Crisis and the State", *Capital and Class*, 2.
- Horkheimer, M. ([1937] 1976) "Traditional and Critical Theory", Connerton, P. *Critical Sociology* içinde, London: Penguin.
- Jay, P. (1994) "The Economy 1990-1994", Kavanagh D. ve A. Seldon (der.), *The Major Effect* içinde, London: Macmillan.
- Jessop, B. (1994) "The Transition to Post-Fordism and the Schumpeterian Workfare State", Burrows, R. ve B. Loader (der.), *Towards the Post-Fordist Welfare State* içinde, London: Routledge.
- Kalecki, M. (1971) *Selected Essays on the Dynamics of the Capitaist Economy 1933-1970*, Cambridge: Cambridge University.
- Keech, W. (1992) "Rules, Discretion nd Accountability in Macroeconomic Policymaking", *Governance*, 5: 3.
- Kydland, F. ve E. Prescott (1977) "Rules Rather than Discretion", *Journal of Political Economy*, 85: 3.
- Marceau, G. (1997) "NAFTA and WTO Dispute Settlement Rules", *Journal of World Trade*, 30: 2.
- Marx, K. ([1867] 1976) *Capital*, Vol I, London: Pelican.
- Marx K. ve Engels F. (1848) *The Communist Manifesto* (farklı).
- Matthews, R. (1968) "Why Has Britain Had Full Employment Since the War?", *Economic Journal*, 78.
- Matyas, A. (1985) *History of Modern Non- Marxian Economics*, London: Macmillan.
- McIlroy, J. (1997) "Still Under Siege: British Trade Unions at the Turn of Century", *Historical studies in Industrial Relations*, 3 (Mart).
- Ohmae, K. (1990) *The Borderless World*, New York: Fontana.
- Ohmae, K. (1995) *The End of the Nation State*, New York: Free.
- Panitch, L. (1994) "Globalisation and the State", *Socialist Register 1994*, London: Merlin.
- Perlman, F. (1973) "Introduction", *Rubin I. Essays on Marx's Labour Theory of Value* içinde, Montreal: Black Rose.
- Petersmann, E. (der.) (1997) *International Trade Law and the GATT/WTO Dispute Settlement System*, Amsterdam: Kluwer Law.
- Procter, S. (1993) "Floating Convertibility", *Contemporary Record*, 7: 1.
- Radice, H.(1997) "The question of globalisation", *Competition and Change*, 2: 2.
- Robertson, W. (1890) *Works*, Vol II, Edinburg: Thomas Nelson.
- Rosenberg, J.(1994) *The Empire of Civil Society*, London: Verso.
- Rukstad, M. (1989) *Macroeconomic Decision Making in the World Economy*, London: Dryden
- Sandholtz, W. (1993) "Choosing Union", *International Organisation*, 47: 1.
- Sinclair, T. (1996) "Beyond International Relations Theory: Robert Cox and Approaches to World Order", Cox, R. (Sinclair T. ile birlikte) *Approaches to World Order* içinde, Cambridge: Cambridge University.
- Smith, D. (1993) *From Boom to Bust*, London: Penguin.
- Smith, D. (1998) "Pounded by interest rates", *Sunday Times* (Business bölümü), 15 Mart.